

Рекомендації міжнародної наукової конференції «Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів»

8-11 жовтня 2013 р. у Києві відбулася Міжнародна наукова конференція «Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів», організована Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського спільно з Асоціацією бібліотек України і Радою директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академій наук – членів Міжнародної асоціації академій наук. У роботі Конференції, приуроченій до 95-річчя заснування НБУВ, взяли участь керівники, вчені і спеціалісти провідних бібліотек та бібліотечних асоціацій, наукових установ і навчальних закладів України, представники бібліотек, наукових установ, інформаційних центрів та бібліотечних громадських організацій Білорусі, Великої Британії, Німеччини, Польщі, Росії, США, Франції, Чехії.

Учасниками Конференції обговорено важливі питання розвитку вітчизняних бібліотек: об'єднання їх зусиль щодо формування національного інформаційного простору України; теоретичні, методичні й організаційні проблеми створення електронних бібліотек; задоволення інформаційних потреб науки, освіти, культури, державного управління, інноваційного розвитку, інтеграції України до світового і європейського інформаційного простору.

Під час Конференції наголошувалося на необхідності консолідації зусиль бібліотечного співтовариства, спрямованих на формування єдиного національного бібліотечно-інформаційного простору, інформаційного забезпечення модернізації та інноваційного розвитку всіх сфер українського суспільства, відстоювання сучасних потреб розвитку бібліотечно-інформаційної галузі, соціальних гарантій бібліотечних працівників.

Відзначалися позитивні тенденції у формуванні електронних інформаційних ресурсів, впровадженні прогресивних інформаційних технологій, розвитку нових форм обслуговування читачів, насамперед – дистанційних. Бібліотеки визнано потужними складовими національної інформаційної інфраструктури, потенціал яких дедалі активніше використовується суспільством. Розгортається формування масштабних електронних бібліотек, серед яких особливе місце належить національній книжковій і рукописній цифровій колекції «Україніка».

Водночас науковці і фахівці висловили стурбованість стосовно нагромадження у бібліотечно-інформаційній сфері невирішених проблем, негативних тенденцій, зумовлених зростаючою невідповідністю матеріально-технічної бази, фінансового та нормативно-правового забезпечення діяльності вітчизняних бібліотек сучасним вимогам, світовим стандартам та перспективним завданням бібліотечно-інформаційної галузі. Реалізація програм «Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», «Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні», «Державна цільова національно-культурна програма створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI» в частині, що стосується бібліотечної галузі, не була підкріплена державним фінансуванням. В умовах динамічного зростання значення наукової, науково-технічної та гуманітарної інформації, розбудови «суспільства знань», де інформація, знання виступають головним рушієм економічного і соціального розвитку,

відставання вітчизняної бібліотечної справи від загальносвітового рівня, на жаль, з кожним роком збільшується.

Учасники Конференції ухвалили звернутися до органів державної влади, бібліотек і інформаційних центрів, всього бібліотечного співтовариства, наукових установ та закладів освіти, громадських організацій з пропозиціями і рекомендаціями, спрямованими на визначення завдань і напрямів трансформації бібліотечно-інформаційної справи в Україні.

З метою вирішення правових, фінансових та організаційних проблем провідних бібліотек України, розвитку їх науково-інформаційної діяльності, спрямованої на забезпечення фундаментальних наукових досліджень, задоволення інформаційних потреб науки, освіти, культури та державного управління вважається необхідним:

- відновлення виділення головним науковим бібліотечно-інформаційним установам України – Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського і Львівській національній науковій бібліотеці України імені В. Стефаніка, національним, державним, регіональним науковим бібліотекам цільового бюджетного фінансування за кодами капітальних вкладень на забезпечення закупівель вітчизняної та зарубіжної наукової літератури, передплати наукової періодики та баз даних;
- створення можливостей для здійснення бібліотеками прямих закупівель наукової літератури і періодики поза процедурами відкритих торгів, що дасть змогу значно здешевити процес закупівель, зробити їх більш оперативними;
- розблокування перешкод здійсненню міжнародного книгообміну науковими виданнями:
 - а) на рівні нормативного регулювання – поновлення Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаніка та інших науково-дослідних установ НАН України у переліку установ та організацій, які користуються пільгами (звільняються від оподаткування митом) при здійсненні міжнародного книгообміну шляхом внесення змін та доповнень до постанови Кабінету Міністрів України від 23. 05. 2012 р. № 486, де не враховано потреби установ НАН України;
 - б) на законодавчому рівні – шляхом внесення на розгляд Верховної Ради України проекту Закону України «Про приєднання України до «Угоди про ввезення матеріалів освітнього, наукового та культурного характеру 1950 року (Флорентійська угода) та Протоколу до неї 1976 року», до якого приєдналися більшість країн Європи та СНД;
- фінансове забезпечення технічного переоснащення Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського як головної науково-інформаційної бібліотечної установи держави, оснащення її необхідним у бібліотечно-інформаційних технологічних процесах комп'ютерним та периферійним обладнанням й спеціальною цифровою технікою, призначеною для створення страхових фондів документів, формування електронних інформаційних ресурсів, зокрема електронної національної книжкової та рукописної колекції «Україніка»;

- остаточне позитивне вирішення питання про будівництво додаткового комплексу Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з фондосховищами, читальними залами, лабораторіями та робочими приміщеннями, що передбачено розпорядженням Президента України від 02.12.03 № 396 «Про заходи щодо вдосконалення діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» та Указом Президента України від 22.04.09 № 260 «Про деякі заходи щодо популяризації класичної української літератури та збереження літературної і культурної спадщини».

Для забезпечення консолідованого розвитку бібліотечно-інформаційної системи України рекомендувати:

- Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Інформаційно-бібліотечній раді НАН України, Асоціації бібліотек України спільно з Українською бібліотечною асоціацією, Львівською національною науковою бібліотекою України імені В. Стефаніка, Національною парламентською бібліотекою України та іншими національними бібліотеками України ініціювати розроблення загальнонаціональної стратегії розвитку бібліотек України на період до 2020 року та системи взаємопов'язаних державних цільових програм розвитку бібліотечно-інформаційної галузі;
- звернутися до комітетів з питань науки і освіти, культури і духовності Верховної Ради України з пропозицією щодо організації у 2014 р. парламентських слухань з питань стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України на період до 2020 р. та формування для її підтримки системи взаємопов'язаних державних цільових програм;
- розвивати співпрацю Асоціації бібліотек України і Української бібліотечної асоціації та інших громадських організацій (видавців і книгорозповсюджувачів) з фундаментальних проблем розвитку бібліотечної справи в державі та вирішення професійних завдань, які постають перед сучасним бібліотечним співтовариством.

З метою забезпечення формування та розвитку розподіленого національного бібліотечно-інформаційного ресурсу рекомендувати:

- порушити перед комітетами з питань науки і освіти, культури і духовності Верховної ради України, органами державної влади, міністерствами та відомствами питання щодо розроблення та реалізації цільових комплексних програм формування національного розподіленого науково-інформаційного простору;
- Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Львівській національній науковій бібліотеці України імені В. Стефаніка, науковим бібліотекам України та бібліотекам науково-дослідних установ НАН України передбачати при поточному та перспективному плануванні бібліотечно-інформаційної роботи спільні завдання та заходи:
 - а) зі скоординованого розвитку сегментів розподіленого національного електронного бібліотечно-інформаційного ресурсу;
 - б) вироблення і реалізації спільних засад розвитку корпоративної каталогізації;
 - в) реалізації Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні до 2020 р., зокрема, підтримку та виконання проектів у межах напрямів електронної освіти, електронної культури, електронної демократії, електронного урядування;
- Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського започаткувати роботу міжвідомчого професійного постійно діючого семінару-практикуму для вироблення та узгодження спільної стратегії з питань формування національного розподіленого інформаційного ресурсу, визначення концептуальних засад принципів його побудови, змістового

наповнення, засобів функціонування, визначення ролі окремих бібліотек у цьому процесі;

- активізувати діяльність Міжвідомчої методичної ради бібліотек з узгодження питань, пов'язаних із визначенням єдиних підходів до аналітико-синтетичного опрацювання інформаційних ресурсів, науково-методичного забезпечення діяльності бібліотек в умовах активного використання електронних технологій та упровадження комплексних техніко-технологічних рішень;
- бібліотечним асоціаціям України активно виступати перед органами державної влади на підтримку реалізації бібліотечних проектів і програм, зорієнтованих на створення інтегрованих мережевих наукових, освітніх, культурних ресурсів.

У напрямі формування національного цифрового ресурсу історико-культурної спадщини рекомендувати:

- Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Львівській національній науковій бібліотеці України імені В. Стефаніка, Національній парламентській бібліотеці України ініціювати створення Міжбібліотечної методичної ради з проблем організації цифрових бібліотек книжкової та рукописної спадщини, зосередивши її увагу на:
 - а) розробленні міжбібліотечного координаційного плану з відцифрування історико-культурних фондів України з визначенням пріоритетних напрямів діяльності для його учасників;
 - б) створенні координаційної групи з вироблення та узгодження єдиних стандартів представлення метаданих історико-культурного книжкового та рукописного надбання, вимог до форматного та лінгвістичного забезпечення;
 - в) створенні на базі провідних бібліотек України координаційного центру з упровадження цифрових технологій, який забезпечить методичну підтримку та впровадження єдиних технологічних рішень у формуванні цифрових ресурсів;
 - г) формуванні корпоративного загальнонаціонального цифрового ресурсу рукописної та книжкової спадщини України;
 - д) узгодженні методичних підходів і заходів з укладання реєстру книжкових пам'яток як складника Державного реєстру національного культурного надбання;
 - е) реалізації пілотного проекту «Єдина інформаційна система надбань документальної пам'яті», визначеного Стратегією розвитку інформаційного суспільства в Україні до 2020 р.;
- Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Львівській національній науковій бібліотеці України імені В. Стефаніка, Національній парламентській бібліотеці України, іншим бібліотекам загальнодержавного значення забезпечувати реалізацію узгоджених комплексних заходів щодо довготермінового зберігання документів на паперових і електронних носіях в умовах сучасної системи збереження фондів наукової бібліотеки.
- Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського на базі Центру консервації та реставрації ініціювати створення та розгортання роботи загальнодержавного науково-дослідного, науково-методичного та координаційного центру з проблем збереження вітчизняних бібліотечно-інформаційних ресурсів, зокрема тих, що є історико-культурною спадщиною.

З метою забезпечення подальшого розвитку науково-дослідної роботи провідних наукових бібліотек України:

- звернутися до Президії Національної академії наук України та Комітету з питань науки і освіти Верховної Ради України з проханням підтримати клопотання Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського щодо віднесення до фундаментальних напрямів наукових досліджень НАН України розроблення НБУВ теоретико-методологічної та науково-методичної проблематики за такими напрямками:

- розвиток національного наукового, освітнього і культурного інформаційного простору, формування і використання електронних інформаційних ресурсів, інтеграції України до світового і європейського інформаційного простору, зміст яких відповідає пункту «Інтелектуальні інформаційні та інформаційно-аналітичні технології. Інтегровані системи баз даних та знань. Національні інформаційні ресурси» розділу «Інформаційні та комунікаційні технології» Переліку тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2015 року, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.11 № 942;
- збереження, вивчення і актуалізація у житті сучасного суспільства національної історико-культурної спадщини, зміст яких відповідає пункту «Фундаментальні дослідження з актуальних проблем суспільних та гуманітарних наук» розділу «Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України та сталого розвитку суспільства і держави» згаданого вище Переліку;
- рекомендувати провідним науковим бібліотекам розширити дослідження проблем створення теоретичної і методичної бази трансформації бібліотек у науково-інформаційні та освітні комплекси, що забезпечують адаптацію завдань, функцій наукової бібліотеки до вимог суспільства знань;
- відновити практику здійснення Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського спільних дослідницьких і видавничих проєктів на засадах наукової кооперації з провідними вітчизняними та зарубіжними бібліотеками, науковими установами.

У напрямі розвитку інформаційно-аналітичної діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та інших провідних наукових бібліотек України забезпечити:

- здійснення теоретичних досліджень специфіки інформаційно-комунікаційних процесів у соціальних мережах як основи для підвищення ефективності комунікаційної діяльності бібліотеки;
- розширення співробітництва інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотечних установ з громадськими організаціями, владними структурами, видавництвами, архівами, музеями та іншими інституціями з метою формування інтегрованих науково-аналітичних бібліотечно-інформаційних ресурсів;
- посилення інноваційної складової в процесі розвитку інформаційно-аналітичного обслуговування користувачів, вивчення сучасних тенденцій розвитку інтернет-середовища, їх врахування при розробленні новітніх бібліотечно-інформаційних продуктів;
- вироблення та впровадження дієвих методик організації відбору, структуризації, систематизації, збереження та використання інформації соціальних мереж як важливого джерела вивчення суспільно-політичних процесів;
- активне рекламування бібліотеки як універсального інформаційного центру, просування інформації стосовно бібліотечних інформаційних ресурсів та послуг у мережевому середовищі.

Для забезпечення розвитку міжнародної співпраці бібліотек України, їх інтеграції до європейського і світового наукового інформаційного простору вважати необхідним:

- Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського спільно з Інформаційно-бібліотечною та Науково-видавничою радами НАН України реалізувати протягом 2014 р. комплекс

науково-методичних та організаційних заходів з активізації наукових обмінів із провідними зарубіжними бібліотеками, інформаційними центрами та корпораціями, видавництвами з метою одержання більш широкого доступу до повнотекстових, реферативних та бібліографічних баз даних наукової інформації, підтримки розширення входження періодичних видань українських наукових установ до провідних світових бібліометричних баз (Scopus та ін.);

- допомогтися суттєвого розширення участі вчених, спеціалістів провідних наукових бібліотек України у реалізації міжнародних науково-дослідних та інформаційних проєктів, зокрема, у формуванні цифрових фондів Європейської бібліотеки (The Europeana Library), Європани (Europeana), Світової цифрової бібліотеки (World Digital Library), колекцій Бібліотечної асоціації Євразії та інших;
- забезпечити систематичну публікацію наукових праць провідних вчених і спеціалістів українських наукових бібліотек у зарубіжній науковій періодиці з проблем бібліотекознавства, книгознавства, документознавства, архівознавства, біобібліографії, збереження рукописної та книжкової спадщини, формування електронних інформаційних ресурсів, розвитку інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек; сприяти розширенню публікації напрацювань зарубіжних спеціалістів в українських наукових виданнях.

З метою удосконалення нормативно-методичного забезпечення діяльності бібліотек:

- запропонувати Українському інституту науково-технічної та економічної інформації як виконавцю функцій секретаріату Технічного комітету стандартизації ТК 144 «Інформація і документація» вжити заходів, спрямованих на підвищення якості підготовки нормативних документів, на відкритті роботи Комітету, пов'язаної з розробленням та оприлюдненням перспективних і поточних планів підготовки стандартів, широке обговорення проєктів нормативних документів спеціалістами бібліотечно-інформаційних установ;
- звернутися з клопотанням до Департаменту технічного регулювання Міністерства економічного розвитку і торгівлі України щодо забезпечення доступу до повних текстів затверджених національних стандартів бібліотечно-інформаційній галузі;
- розробити спільними зусиллями спеціалістів провідних бібліотек України проєкт оновленого уніфікованого обов'язкового переліку показників бібліотечної діяльності для форм державного статистичного спостереження з урахуванням процесів інформатизації суспільства, формування електронних інформаційних ресурсів та розвитку сервісів на основі інформаційно-комунікаційних технологій. Просити Державну службу статистики України запровадити зазначені показники на основі відповідних погоджень у встановленому порядку;
- Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського із залученням провідних спеціалістів інших установ:
 - дослідити можливість адаптування до роботи бібліотек України стандарту каталогізації RDA як орієнтованого на цифрове середовище, розробити та впровадити методичні рекомендації із каталогізування цифрових ресурсів;
 - розробити пропозиції щодо внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів України стосовно:
- визначення формування електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів як нового напрямку науково-інформаційної діяльності, ролі та місця бібліотек, інформаційних центрів у його розвитку;
- унормування процесів формування та використання електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів, зокрема, врегулювання

питань передавання до бібліотек електронних версій тиражованих видань.

Для забезпечення розвитку кадрового потенціалу наукових бібліотек, закріплення перспективних молодих спеціалістів:

- порушити перед Міністерством освіти і науки та Міністерством культури України питання про подальший розвиток системи безперервної бібліотечної освіти, що включає підготовку та перепідготовку кадрів з урахуванням тенденцій розвитку науково-інформаційної сфери суспільства;
- Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського спільно з іншими провідними бібліотеками та вищими навчальними закладами здійснити систему заходів з організації системи безперервної освіти та підвищення кваліфікації науково-інформаційних і бібліотечних фахівців на основі

організації постійно діючих семінарів, майстер-класів, а також активного використання дистанційних та модульних форм навчання;

- Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського спільно з Харківською державною академією культури за участю провідних бібліотек держави та навчальних закладів організувати у першому півріччі 2014 р. круглий стіл з питань підготовки спеціалістів для забезпечення роботи бібліотек в умовах сучасного інформаційного суспільства;
- порушити питання щодо підвищення заробітної плати інженерних спеціалістів інформаційної інфраструктури електронних бібліотечних комплексів та поширення на них надбавок, передбачених законодавством для бібліотечних працівників.